

BİR KÖY VE NAHIYE ADI OLARAK “ABACILI” VE ABACILI’NIN İSKÂN TARİHİNE DAİR BİLGİLER

Hüseyin Avni GÜLLÜ*

Öz

Abacılı köyünün idari statü değişimleri, Amanoslar yöresindeki büyüyen, bölünen ve adları değişen yerleşim yerlerine bir örnektir. Daha önce müstakil bir çalışma yapılmamış olmasından dolayı burada Abacılı köyü ve aşireti hakkında verilecek bilgilerle sonraki çalışmalar için bir başlangıç ve yöre araştırmaları için bir kaynak olması amaçlanmıştır. Abacılı aşireti Oğuzların Bozoklar kolunun Bayat boyuna bağlı Boz-ulus Türkmenderindendir. Abacılı aşiretinden bir grup Tesbili ve Kerkip köylerine yerleşerek yurt edinmişlerdir. Abacılı köyü, Hatay ili İskenderun ilçesinde yedi köy ve iki mahalleyi kapsayan sahanın tamamına verilen addır. Abacılı köyünün esasını/merkezini teşkil eden Tesbili mezarası ile Kerkip köyü, XVI. yüzyılda Ramazanoğullarına bağlı olan Payas, Memluklerin hâkimiyetindeki Belen ve Dulkadirliye bağlı olan Kırkhan kazalarının kesişme noktasında kurulmuştur. Bu özelliği ile birçok yerden göç almaya müsait bir yerde konumlanmıştır. Amanoslar’daki Abacılı aşireti hem göç almasına hem sınırda kalmasına rağmen diğer bünyelerde kaybolmayarak varlığını devam ettirebilmişler ve bugün dahi çeşitli etkinliklerle varlıklarını canlı tutmaya çalışmaktadırlar. Abacılı aşiretine bölgede çıkan Aneze ve Şammar gibi Arap kabilelerinin isyanları ve konar-göçer yürüklerin iskânında karakol görevi verilmiştir. Musa Dağı civarında çıkan Ermeni olaylarında nahiye yapılarak nüfus dengesi oluşturulmuştur. Milli Mücadele’de Belen cephesinin açılmasında üs olarak kullanılmıştır. Kimi zaman da Payas Beyleri için akrabalarının sığınma yeri olmuştur.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Amanoslar, İskenderun, Bekbele, Abacılı, Tesbili, Kerkip.

Information On The Settlement History Of “Abacılı” And Abacılı As A Village And Town Name

Abstract

The administrative status change of Abacılı Village is an example of the growing, divided and renamed settlements in the Amanos Mountains region.

Geliş Tarihi: 03 Mart 2021 - Kabul Tarihi: 01 Mayıs 2021.

Atuf Bilgisi: Hüseyin Avni Güllü, “Bir Köy ve Nahiye Adı Olarak “Abacılı” ve Abacılı’nın İskân Tarihinin Dair Bilgiler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 128, Sayı: 253, İstanbul 2021, s. 419-440.

* Uzman, Adana Yüreğir Şehit Mustafa Gökçal Anadolu Lisesi Okul Müdürü, havnigullu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9517-4334.

Since there has not been an independent study before, it is aimed to be a starting point for future studies and a source for regional research with the information to be given about Abacılı village and its tribe. The Abacılı tribe is one of the Boz-Ulus Turkmens, who belonged to the Bayat clan of the Oguzs. A group from the Abacılı tribe settled in the villages of Tesbili and Kerkip and made a homeland. Abacılı Village is the name of all seven villages and two neighborhoods in Iskenderun district of Hatay province. Tesbili hamlet and Kerkip Village XVI, which are the basis of Abacılı Village. Payas, which was affiliated to the Ramazanoğulları in the century, was established at the intersection point of the Kırkhan districts, which were subordinate to Belen and Dulkadirs under the domination of Mamluks. With this feature, it is located in a place suitable for immigration from many places. Although the Abacılı tribe in the Amanos both received immigration and remained at the border, they were able to survive by not getting lost in other bodies and even today they are trying to keep their existence alive with various activities. The Abacılı Tribe was assigned the duty of a police station during the rebellions of Arab tribes such as Aneze and Şammar and the settlement of nomad nomads. The balance of influence was established by making townships in the Armenian incidents around Mount Musa. It was used as a base for opening the Belen Front during the War of Independence. Sometimes it was a shelter for their relatives for the Payas Beys.

Keywords: Ottoman Empire, Amanos Mountains, İskenderun, Bekbele, Abacılı, Tesbili, Kerkip.

Giriş

Anadolu'ya Türk göçlerinin Malazgirt Savaşı sonrasında yoğunluk gösterdiği genel kabul görür. Bu dönem göçlerinin öncekilerden farklı olarak "yurt" edinme amacı güttüğü de bilinir. Yurt tabiri, Yörük ve Türkmen aşiretlerinin yaylak ve kışlak hayatı sürdükleri sahayı ifade eder. Hayvan sürülerine otlak bulabilmek için mevsimsel değişimlere göre bir hareketliliğe uygun yerler seçilirdi. Haliyle bu göçler, coğrafi bir yer değişiminin yanında kültürel bir değişiminde göstergesi olarak kabul edilir. Konargöçer kültürünün yerleşik yaşama adapte olma sürecinin irdelenmesi de günümüz olaylarına bakışı zenginleştirecektir. Türklerin konargöçer bir yaşamdan yerleşik yaşama geçişte kendi aşiretleriyle beraber hareket ettikleri ve Anadolu'da kurulan bazı köy ve şehirlerin yerleşen ilk aşiretler etrafında şekillendiği görülür. Ancak kendi aşiretlerinin yanında yerleşenler kadar, daha küçük gruplar halinde daha farklı yerlere yerleşen ve etrafına kendi aşiretlerinden olmayıp kendileri gibi büyük parçalardan kopan küçük grupları kabul ederek büyüyen köyler de vardır. Bu şekilde oluşan köylerin kültürel hareketliliğinin diğerlerinden daha zengin ve hızlı olacağı açıktır. Amanoslar yöresinde de bu tarz yerleşimlere rastlamak mümkündür. Bunlardan birisi de Abacılı köyüdür. Daha önce müstakil bir çalışma yapılmamış olmasından dolayı Abacılı köyü ve aşireti hakkında verilecek bilgilerle sonraki çalışmalar için bir başlangıç olması amaçlanmıştır. Amanoslar yöresindeki Türkmen varlığıyla ilgili yapılacak çalışmalara da Abacılı köyü özelinde bir kaynak olacak ve yöre hakkında oluşacak kanaat için fikir verecektir. Abacılı köyünün idari statü değişimleri, Amanoslar yöresindeki büyüyen, bölünen ve adları değişen yerleşim yerlerine de bir örnektir.

Öncelikle Amanoslar yöresinde Türkmen yerleşimleri hakkında kısa bilgiler verilecektir. Köy yerleşimi hakkında fikir vermesi için Osmanlı hâkimi-

yetine kadar olan süreç ve Osmanlı hâkimiyetinin ilk zamanlarındaki Amanoslar yöresindeki Türkmen yerleşimleri irdelenecektir. Daha sonra Abacılı aşiretinin, aşiret, cemaat ya da oymak olarak “*Abacılı*” adıyla tarih sahnesine çıkışı tespiti çalışılacaktır. Bazı tarihi olaylardaki rolleri ve idari taksimattaki statüleri hakkında bilgiler verilirken müdahil oldukları olayların köy veya aşirete temas eden kısımlarına yer verilmiştir. Dönem olarak Osmanlı hâkimiyeti dönemi başından Milli Mücadele sürecindeki olaylara kadarki süreç ve idari değişimler esas alınmıştır. Sonraki idari değişimlere ise sadece konu bütünlüğü açısından yüzeysel olarak yer verilmiştir.

Araştırmamızın bir gayesi de sözlü tarihlerini yaşatmaya çalıştıkları görülen Abacılı köyünün ve aşiretinin kendileri hakkındaki bilgilerini irdelemektir. Bu amaçla aşiret mensuplarından sözlü tarihe ait bilgiler verilecek ve belli başlı olaylar aktarılacak, sonuç kısmı içerisinde kaynaklardan ulaşılan bilgilerle olayların içeriği ve zamanı karşılaştırılacaktır. Sözlü tarihte referans alınmak üzere kendi geleneklerini canlı tutmak için kurdukları Abacılı Yörük Türkmen Derneği (Aba-Der) adındaki dernek esas alınmıştır. Dernek yöneticileri ile derneğin yerel yöneticilik yapmış üyeleri ve yakınları tercih edilmiştir. Hem dernek üyesi olup hem yerel yöneticilik yapmış olanların seçilmesinde, verilecek bilgilerde yarı resmi kişilerin söylemleri olması amaçlanmıştır. Bu amaçla Abacılı köyünün son beş dönem muhtarlarına ve dört dönem belediye başkanlarıyla görüşülmüştür. Ayrıca Tesbilviran mezrasının yayla olarak Orhan Gazi köyü sınırlarında kalması ile köy muhtarlığı yapmış olanlara yer verilmiştir. Böylece araştırma tarihinden geriye doğru yaklaşık altmış yıllık bir hafızaya ulaşılmıştır. Bu kişiler ile mülakatlar 10/08/2019 tarihinde Tesbili yaylasında yüz yüze yapılmıştır. Ulaşılan bilgiler sözlü tarih kısmında verilmiştir. Sonuç kısmı içerisinde sözlü tarih bilgileri ile ulaşılan kaynakların karşılaştırması yapılmıştır.

Abacılı köyünün göç alma merkezi olmasından ve bir nahiye olacak kadar büyüüp kendisinden yeni köylere ayrılarak küçüldüğü görüldüğünden dolayı nüfus devamlılığı kapsam dışı bırakılmıştır. Fakat yer yer sözlü tarih kısmında konuya yer verilmiştir. 06/08/2019 - 10/08/2019 tarihinde Tesbili yaylasında sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Araştırma esnasında topografyi canlandırabilmek için, bahsedilen bazı yerlerin devamında bugünkü yaklaşık mevkileri parantez ile belirtilmiştir. Her yıl Abacılı Yörük Türkmen Derneği tarafından geleneksel olarak düzenlenen Yörük-Türkmen şenliği 19/08/2019 tarihinde planlandığından bu şenlik sözlü tarih çalışması esnasında gözlemlenememiştir.

Abacılı aşiretinin bir kısmı, yörede düzenlenen ilk Osmanlı tahrir defterlerine göre Kerkip köyü ve Tesbilviran mezrasını yurt edinmişlerdir.¹ Tesbilviran mezrası *Tesbili* adıyla bugün yayla olarak kullanılan yerdir.² Kerkip köyü bugün *Bekbele* mahallesinin olduğu yerdir. Tesbilviran mezrasının ve Kerkip köyünün zamanla *Abacılı köyü* adıyla birleştiği ve yaylak ve kışlak

¹ BOA, TD, nr. 998 (937/1530), s. 348-350/353.

² Ahmet Faik Türkmen, *Mufassal Hatay Tarihi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1937, s. 107.

olarak kullanılan yerler olduğu anlaşılmaktadır.³ Abacılı köyünün sınırları, Hatay ilinin İskenderun ilçesi içerisinde denize paralel uzanan, iç içe geçmiş iki yarım hilal şeklinde, Tahtır Tepe dağı etrafında birinci, Kırıkhan'ı doğusunda bırakan Sivri Tepe dağı etrafında ikinci sıradağların eteklerine dizilen iki belde (Denizciler, Bekbele) ve yedi köyü (Delibekirli, Yılanlı, Orhan Gazi, Bitişik, Kavaklıoluk, Akçay, Çınarlı) kapsar.⁴ Sözlü kaynaklara göre kendi sayımlarıyla 88 bine yakın mensubu olan tarihi bir köy ve aşirettir.⁵ Sınırları verilen saha bu çalışmada “Abacılı köyü” olarak tanımlanacaktır. Kuruluşu itibarıyla köy, Dulkadiroğulları Beyliği'nin (1298-1522) yöreye hâkim olduğu zamanlarda Ramazanoğulları ve Memlûklüler'in sınırında kalmıştır. Abacılı Köyü, Ramazanoğulları'na bağlı olan Payas, Memlûklüler'in her zaman stratejik olarak önem verdikleri Belen ve Dulkadirli'ye bağlı olan Kırıkhan kazalarının kesişme noktasında bulunmaktadır.⁶ Abacılı köyünün kuruluşu ve büyümesi Amanoslar'daki Türkmen yerleşimiyle beraber gelişmiştir. Zira konumu itibarıyla bir göç ve geçiş güzergâhı olmuştur.

Amanoslar'daki Müslüman varlığı Hz. Ömer (634-644) dönemine kadar uzanır. Müslüman varlığının oluşumu döneminde dahi Türkmen varlığının izlerine rastlamak mümkündür. XI. yüzyıl boyunca, Malazgirt savaşından hemen öncesi ve sonrasında, Selçuklu komutanlarının faaliyetlerinde Amanoslar yöresi çok sık kullanılan bir yer olarak ortaya çıkar. Dönem ile ilgili verilen bilgilerde yöre, daha çok Antakya kuşatmaları ve hâkimiyet mücadeleleri içerisinde yer alır. Selçuklu komutanı Afşin'in Antakya hâkimiyeti için Amanos Dağlarını harekât üssü olarak kullandığını bilmekteyiz.⁷ Afşin'in asıl harekât merkezinin Amanos Dağları olması, bugünkü Kahraman Maraş ilinin Afşin ilçesinin ise yalnız bir süre karargâh kurduğu yer olması, Amanoslar'daki Türkmen varlığı ile ilişkilidir. Selçuklu emiri olan Sandak da Amanoslar'dan hareketle Halep, Hama ve Humus'a akınlar düzenlerken, Selçuklu Komutanı Süleyman Şah da Antakya kuşatması esnasında Amanos eteklerinde görülmektedir.⁸ Örneklerini çoğaltabileceğimiz bu bilgiler bize Malazgirt Savaşı hemen öncesi ve yoğun olarak sonrasında Amanos Dağları'nda Türkmen yerleşiminin yoğunlaştığı kanaatine ulaştırır.⁹

Amanos Dağları'ndaki Türkmen yerleşimi, Çukurova ve Halep bölgeleri ile Maraş bölgesinde Türkmen varlığının tarih sahnesine çıkışları ile aynı dönemlere tesadüf etmektedir. Bir Türk devleti olan Memlûklülerin yörede hâkimiyetlerini güçlendirmek için Üçoklardan Yüreğir, Kınık, Bayındır, Salur ve Özer başta olmak üzere hemen her boydan gruplar ile Bozoklardan Bayat, Afşar,

³ Türkmen, *a.g.e.*, s. 108.

⁴ 22/11/2012 tarih ve 6360 sayılı yasa ile Hatay'ın büyükşehir olmasıyla tamamı mahalle statüsü kazanmışsa da büyüklükleri hakkında fikir vermesi için *köy ve belde* ifadeleri kullanılmıştır.

⁵ D. Taşdelen, (1975-), Mali Müşavir, 2014-2015 yılları arası Dernek Başkanı.

⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, TTK Yay., Ankara 1989, s. 8.

⁷ Ali Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1989, s. 23.

⁸ Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, s. 24.

⁹ Ali Sevim, *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, TTK Yay., Ankara 2011, s. 18-32.

Beğ-dili ve Döğer boylarından Türkmenleri yerleştirme politikası yürüttüler.¹⁰ Bu yoğun yerleşme sürecinde Bozoklara bağlı boylar daha çok Kırıkhan, Has-sa, Nurdağı, Maraş güzergâhında, Üçoklara bağlı boylar ise Payas, Dört Yol, Erzincan, Ceyhan ve Adana güzergâhında yerleşmişlerdir.¹¹ Bozoklar Dulkadirli Beyliği nüfuzunda iken Üçoklar Ramazanoğulları Beyliği nüfuzunda hareket etmişlerdir.¹² Üçoklardan olup sahil şeridinde yerleşen boyların Özer (Uzeyr) adıyla sancak haline getirilip önce Ramazanoğlu Beyliği’ne sonra da Adana sancağına ve zaman zaman Maraş’a bağlandığı görülmektedir.¹³ Kapsadığı alan sahil şeridinde günümüzün Dört Yol-Arsuz ilçeleri arasındadır.¹⁴ Bozoklardan olup Belen’e kadar Reyhaniye, Ulaşlı ve Maraş yörelerine yerleşenler ise Dulkadiroğulları Beyliği hâkimiyeti altındaydı. Memlûklü hâkimiyetinde olan Halep Türkmenleri ise Antakya, Bakras ve Süveydiye hattında fiili bir sınır şeklindeydi.¹⁵ Bu duruma göre Amanoslar’ın bir yüzünün Ramazanoğulları diğer yüzünün ise Dulkadiroğulları hâkimiyetinde olduğu anlaşılmaktadır. Her iki beyliğin güney sınırı ise Bakras’tır (Belen). Dolayısıyla Abacılı köyü konumu itibarıyla yukarıda saydığımız bütün hâkimiyet alanlarının uç noktasında bulunmaktadır.

Abacılı köyüne komşu olan yörelere yerleşen aşiretlerle beraber Amanoslar’daki yerleşimde etkili olan Halep merkezli bir Türkmen hareketi daha vardır. Halep Türkmenleri büyük bir gruptur. Halep Türkmenlerinin bir başka adı da Şam Türkmenleri ya da “Şamlı”dır.¹⁶ Bu gurubun zamanla bölünmesiyle; Dulkadirli, Yeni-il (el) ve Boz-ulus adlı Türkmen grupları oluşmuştur. XVI. yüzyılda Halep Türkmenleri; Beğdili, Bayad, Avşar (Köpekli Avşarı), Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı), İnallu, Beylik Avşar (Beylikli), Harbendeli, Peçenek ve Şah Melekli, Oyradlu-Osmanlı ve Kösecelü ile Toktemürlü (Tohtemürlü) adlarını taşıyan boy veya taifeler olarak görülür. Zikredilen taifelere bağlı olmayan, fakat Halep Türkmenlerine mensup olarak müstakil bir halde bulunan cemaat grupları da vardır.¹⁷ Halep Türkmen grubundan Gündüzlü Avşarları yörede yaşamışlarsa da 1471 yılından sonra Osmanlıların Çukurova’ya hâkim olmasıyla Gündüzlü Aşireti dağılmıştır.¹⁸ Dağılan Gündüzlü Avşarlarından bir bölümünün İran’a gittiği kalan kısmının ise bugünkü Taşoluk ile Menteşe arasındaki dağ kesimine yerleştiği görülür.¹⁹ Özer Türkmenlerinin mensup olduğu Oğuzların Üçok koluna bağlı Kınık Türkmenlerinin Anadolu’ya göçleri büyük ölçüde Malazgirt Zafere’nin ardından başladığı daha önce ifade edilmiş olup

¹⁰ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 185.

¹¹ Sümer, *Oğuzlar*, s. 186.

¹² Yinanç, *a.g.e.*, s. 7-8.

¹³ Faruk Sümer, “Bayındır, Peçenek ve Yüreğir”, *DTCFD*, XI, 1953, s. 320-321.

¹⁴ Faruk Sümer, “Ramazanoğulları Dair”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2007, s. 3.

¹⁵ Altan Çetin, *Memlûklerin Kuzey Sınırı*, TTK Yay., Ankara 2009, s. 38.

¹⁶ Hasan Ayparlar, *Bazı Yönleriyle Kırıkhan*, Kültür Ofset, Kırıkhan 2002, s. 58.

¹⁷ İlhan Sahin, “XVI. Asırda Halep Türkmenleri”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, XII, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1982, s. 687.

¹⁸ Ayparlar, *a.g.e.*, s. 120.

¹⁹ Ayparlar, *a.g.e.*, s. 120.

Halep-Adana arasındaki dağlık-ovalık bölgeye yerleşmiş oldukları sebebiyle yöreye “Özer-ili” adı verilmiştir.²⁰ Bu durumda Gündüzlülerin bugünkü Kırıkhan çevresinde yer aldıkları, Özerlilerin de Dört Yol-Payas çevresinde yerleştikleri dolayısıyla Abacılı köyünün yine ikisinin sınırında kaldığı anlaşılmaktadır.²¹

Abacılı Aşireti

Abacılı adını kaydedilen en eski tarihli Osmanlı arşiv kayıtlarında cemaat olarak zikredilir. Sivas ve Uzunyayla civarında Dulkadirli ulusuyla birlikte görülür.²² Dulkadirli ulusunun bir kısmının Timur’un boşalttığı Kara Tatarların yerine Uzunyayla ve Sivas’ın güney doğusunda iskân edildiği ve bir kısmının ise Akkoyunlu ve Safevi devletlerinin kurucuları arasında yer aldığı dikkate alındığında aşiretin bu olaylar esnasında söz konusu bölgede hareket ettikleri anlaşılmaktadır.²³

Diğer yandan *Abacalu* adı yine aynı döneme ait Osmanlı tahrir defterlerinde *Yozgat* yöresinde Boğazlıyan nahiyesinde görülür.²⁴ Amanoslar’da ise *Uzeyr Sancağına* bağlı olarak *Kerkip köyü* ve *Tesbilviran mezrasında* da yer alır.²⁵ Bu dönemlerde Halep ve Şam arasındaki Dulkadirli ve Boz-ulus Türkmenlerine bağlı unsurların yazları Sivas çevresine çıktıklarını ifade etmek gerekir.²⁶ Her iki yerin de eski Dulkadirli toprağı olduğu göz önüne alındığında Abacılı aşiretinin Dulkadirli ulusuna tabi Boz-ulus Türkmenleri içerisinde yer aldığı söylenebilir. Osmanlı hâkimiyeti ile aşiretin bir kısmı yaylaklarda yerleşirken bir kısmı da kışlaklarda yerleşmiştir. Ancak bu iki grubun birbirlerinden ne sebeple ayrıldıklarına dair bir malumata elimizdeki kaynaklar çerçevesinde maalesef sahip değiliz. Bu dönemde bir kısım Abacılı unsuru Adana eyaletinde, bir kısım unsur da Edirne eyaleti Cısr-i Ergene kazasında görülür.²⁷ Neticede Dulkadirli Beyliği-ne son verilmesiyle Abacılı aşiretinde bir dağılma olduğu anlaşılmaktadır.

Amanoslar’da Abacılı adı, oymak olarak, tahrir defterlerinin haricinde 1690 tarihinde düzenlenen bir hüccette, Payas ve Belen menzilleri arasında 200 kişiyle *‘tüfek endaz neferati’* görevlisi olarak yer alır.²⁸ Osmanlı Devleti için konar-göçerlerin iskân edilmesi genel bir politika olmakla birlikte XVIII. yüzyılda yoğun bir iskân çabası olduğu bilinmektedir. Vezir Ali Paşa konar-göçer aşiret ileri gelenlerini 1690 tarihinde Konya’da toplamış ve onları Rakka ve çevresinde iskâna razı etmiştir. Yörüklerin iskânı için Rakka’nın seçilmesinde bu bölgede isyan eden Aneze ve Şammar gibi Arap kabilelerine karşı bir nüfus

²⁰ Abdulkadir Gül, *Üzeyr Sancağının Sosyo-İktisadi Yapısı (1521-1573)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1996, s. 24-25/92.

²¹ Yinanç, *a.g.e.*, s. 24.

²² Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, TTK Yay., Ankara 2009, s. 2.

²³ Faruk Sümer, “Çukurova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-98, Ankara 1963, s. 8-9.

²⁴ *BOA, TD*, nr. 315, sene 966 (1558-59), s. 365.

²⁵ *TD 998*, (937/1530), s. 349.

²⁶ Halaçoğlu, *Aşiretler*, s. 28.

²⁷ Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yay., İstanbul 2001, s. 151.

²⁸ Türkmen, *a.g.e.*, s. 586.

dengesi sağlanması amaçlanmıştır.²⁹ Abacılı aşiretine, Ali Paşa'nın bu toplantısı sonrasında düzenlenen hüccette görev verilmiştir. *Tüfek endaz neferati*, geçit ve kale güvenliği için devlet adına görevlendirilen unsurlar için kullanılan bir tabirdir. Benzer görevlendirmelere Anadolu'nun başka geçitlerinde ve kalelerinde de rastlanmaktadır.³⁰ Aynı hüccette Payas, Kösecelü ve Alaybeyi'ndeki oymaklara da görev verilmiştir. Bu görevlendirmede Belen geçidinin zamanla eşkiya yatağı olması ve güvenlik zafiyeti bulunması önemli rol oynamıştır.³¹ Hüccetin düzenlenme gayesi Yörüklerin Rakka bölgesine göç ederek iskân edilmeleri olduğundan Belen geçidi yoğun bir göç güzergâhı üzerinde kalmıştır.

Görevlendirmeden bir müddet sonra Karamurt (1702) ve Muratpaşa köprüsünde (1712) kale ve kasaba inşa edilerek yukarıda adı geçen konar-göçer aşiretlerden iskân yapılması ile yol güvenliğinin kalıcı olması amaçlanmıştır.³² Yine bu görevlendirmenin devamında Amanoslar'ın iç yüzüne de iskânlar yapılmıştır. Bu iskânlardan bazıları, Hama'dan getirilen Eymir, Halep ve Yeni-il Türkmenlerinden Saylak Yöresine iskân edilen oymaklar (1713) ile Amik ovasına iskân edilen Reyhaniye aşiretidir (1780).³³ Amanoslar'daki bu iskânlar, Osmanlı idaresinin konar-göçer aşiret ileri gelenlerini Konya'da toplayarak Rakka civarına zorunlu iskân politikasıyla ilişkilidir.³⁴ Yörüklerin yerleşik hayata geçmelerinin devlet için artık zaruret halini aldığı ve göçbeliğe tahammülün kalmamış olduğu anlaşılmaktadır. Bu vaziyette Abacılı aşiretine Yörüklerin iskân için gösterilen yerlere doğru geçtikleri güzergâh olan buldukları yerde bir nevi karakol görevi verilmiş olmaktadır.

Payas eşrafından Küçük Alioğlu Mustafa Bey'in merkezi yönetim ile bir dargın bir barışık faaliyetlerinde de *Abacılı* adına rastlamaktayız. Çok kısa aralıklarla Mustafa Bey'i bazen yönetici bazen isyancı olarak tanımlanmıştır.³⁵ Öncesinde Mustafa Bey'in sükûneti tesis etmek için Karamurt kalesine yerleştirildiği görülmüşse de sonrasında yine bu karışıklıklara son vermek üzere Belen'den 200 nefer toplanıp Küçük Alioğlu Mustafa Bey üzerine gönderildiğini de görmekteyiz.³⁶ Bu süreçte Küçük Alioğlu Mustafa Bey'in Üzeyr sancağı eski hanedanlarından Zeytunzade Hasan Ağa'yı alenen öldüren yeğeni Ahmet Bey'i 1845 yılında Abacılı köyüne sığınması için göndermiştir.³⁷ Fakat Ahmet Bey 1855 tarihinde Hacılar'da görünmektedir. Hacılar nahiyesi müdürü Çolakoğlu Paşo Bey, Mustafa Bey'in yeğeni Ahmet Bey'e nasihat ve yardım

²⁹ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yay., İstanbul 1987, s. 39-52.

³⁰ Gábor Ágoston, “Tüfek”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: 41, İstanbul 2012, s. 459-461.

³¹ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C: 1, 9. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman, YKY Yay., İstanbul 2011, s. 425.

³² Yusuf Halaçoğlu, *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İskân Siyaseti ve Yapmış Olduğu İskânlar*, TTK Yay., Ankara 2014, s. 92-93.

³³ Y. Halaçoğlu, *İskânlar*, s. 7-8/56/88/109/138; Ayrıca bkz. Atilla Canbolat, *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006, s. 11.

³⁴ Halaçoğlu, *İskânlar*, s. 8; Ayrıca bkz. Türkmen, *a.g.e.*, s. 581.

³⁵ Aydın Efe, *Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçük Alioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2012, s. 76-94.

³⁶ BA, HAT, 494/24246-A.

³⁷ BA, İ.MVL (İrade Meclis-i Valâ), 63/1198.

etmiştir.³⁸ Küçük Alioğlu Mustafa Bey'in merkezi otorite ve etraftaki beyler ile husumeti Fırka-i İslahiye ile son bulmuş ve sonrasında devam etmemiştir.³⁹

Bilindiği üzere Hatay'ın anavatana katılma süreci Anadolu'nun diğer yerlerinden daha uzun ve meşakkatli olmuştur. İlk kurşunun Dörtöl'da sıkılmış olmasına rağmen Hatay'ın anavatana katılması ancak 1939 yılında tamamlanmıştır. Bu durumda Fransızların İskenderun ve Antakya için ayrıca ısrarcı olmaları büyük rol oynamıştır. Misak-ı Milli ile çizilen sınırlar Payas ve Hassa kazalarını İskenderun ve Antakya'dan ayırarak şekilde çizilmiştir.⁴⁰ Dolayısıyla Abacılı köyü konumu itibarıyla iki tarafın sınırında kalarak stratejik bir önem kazanmıştır. Bu özelliğinden dolayı Kuva-yı Milliye hareketinde yörenin üs olarak kullanıldığını görmekteyiz.⁴¹ Abacılı köyü Amanoslar'ın iki yüzü arasında güvenli bir geçiş ve sığınma yeri olarak kabul edilmiş ve Kuva-yı Milliye liderleri ile Güney Cephesi kumandanı Selahaddin Adil Paşa'nın gönderdiği kumandanlar arasındaki görüşmeler bu köyde (Gümüşoluk/Tesbili) yapılmıştır.⁴² Fransızlara karşı Belen cephesinin açılmasında Delibekirli-Tesbili-Sakit hattının mevki olarak kullanıldığı da görülür. Tesbili yaylasında (Gümüşoluk) Mersin müfrezesi ile köylüler beraberce Fransızlara karşı çatışmışlardır. Payas civarından Paşa adlı bir kişi liderliğinde 18 kişi ile destek geldiği ve köy içerisinde Fransızlar ile çatışmalar yaşandığı görülmektedir.⁴³

Ancak Fransız propagandası Hatay'ın Suriye'de kalması üzerine inşa edilmişti. Bu sebeple anavatana katılma referandumu esnasında milli duygularla Araplar, dini duygularla Türkmenler üzerine propaganda çalışması yapılmıştır. Propagandanın olumsuz etkisi ile Yobaz Hacı Ali, Selahattin Baki ve Hasan Bekkare gibi bir kısım köylülerin propagandadan etkilendiği ve Abdurrahman Mürsel ve İnyet Beylerin köylüler ile görüşmeye gelmeleriyle durumun sakinleştiği rapor edilmektedir.⁴⁴ Suriye'den gönderilen nüfuzlu hocalar ve tarikat şeyhlerinin kışkırtmasıyla "cumhuriyet gelirse şapka inkılabı gibi devrimler gelir, gâvur yazısı gelir kutsal Arap yazısı kaldırılır" gibi bahaneler ileri sürülerek anavatana katılmamaları için, özellikle Abacılı, Ceylanlı, Bezge ve Ordu çevresinde yoğun bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür.⁴⁵ Bu propagandanın etkisiyle sayılan köylerden ve çevrelerinden bir kısım aileler Suriye'ye göç etmişler fakat Şam'a kabul edilmemeleri üzerine Şam civarında "Cebeli Gasiyun" denilen dağda yerleşmişler ve burada Türk mahallesi kurmuşlardır.⁴⁶ Köy içerisinde bu göçe katılanlar, sözlü tarihte ifade edildiğine göre üç beş evi geçmeyen küçük bir gruptu.

³⁸ BA, A.MKT.UM (Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayât Evrakı), 208/32.

³⁹ Efe, a.g.e., s. 94.

⁴⁰ Volkan Payaslı, *Sancaktan Vilayete Hatay 1921-1960*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017, s. 15.

⁴¹ Tayfur Sökmen, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, TTK Yay., Ankara 1992, s. 38.

⁴² Sökmen, a.g.e., s. 39.

⁴³ Türkmen, a.g.e., s. 1007.

⁴⁴ BCA, Belge No: (030.10.222.501.16), No: 378, 22.8.1937, *Tayfur Sökmen'in Dâhiliye Vekili Şükürü Kaya'ya Raporu*, s. 1-2.

⁴⁵ Mehmet Tekin, *Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*, AKDYYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s. 355.

⁴⁶ Hamit Pehlivanlı - Yusuf Sarınoy - Hüsametdin Yıldırım, *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, ASAM Yayınları, Ankara 2001, s. 134.

Köy halkındaki kafa karışıklığının oluşmasında köyde bir müddet yaşamış olan ayandan Konyalı Zeynelabidin’in etkisi büyüktür. Milli Mücadele karşıtı bir tavır takınan ve aynı zamanda bir Nakşi şeyhi olan Konyalı Zeynelabidin, TBMM tarafından sınır dışı edildikten sonra İskenderun’da ticaretle uğraşmıştır.⁴⁷ TBMM’de 26 Aralık 1923’te 391 sayı ile ilan edilen genel af yasaasının, affedilmeyenlere dair 4. maddesi yani meşhur 150’likler yasaasının çıkmasıyla Mısır, Mekke ve Medine’de bir müddet dolaştıktan sonra İskenderun-Şam arasında bulunmuş ve bu iki şehir arasında ticaretle uğraşmıştır.⁴⁸ Konya’da Delibaş Mehmet’in isyanında akrabalarının görülmesi üzerine listeye alınmıştı.⁴⁹ Listedekilerin birçoğu, pişmanlıklarını dile getirmiş, af istemiş ve aftan sonra da yurda dönmüştü. Zeynelabidin Hoca ise saltanat taraftarlığını devam ettirerek aftan sonra Türkiye’ye dönmemiş, Hatay’ın anavatana katılma sürecinde ise Medine’ye yerleşerek orada ölmüştür.⁵⁰ Ancak İskenderun’da (Abacılı) olduğu sürede ve sonrasında polis tarafından sıkı takip edildiğini de belirtmek gerekir.⁵¹

Bir Köy ve Nahiye Adı Olarak “Abacılı”

Her ne kadar sözlü gelenekte isimler kullanılmaya devam etse de Abacılı aşiretinin Amanoslar’da ilk yurt edindikleri yer olan Tesbili mezrası ve Kerkip köyleri ile günümüzdeki kullanımları arasında isim farkı bulunmaktadır. Kerkip (Bekbele) sahil şeridinde, Tesbilviran (Orhan Gazi) ise bugünkü yaylaların merkezi yerinde yer alır. Her iki ismi de günümüzde yöre halkının aynı yerleri tanımlamak için kullandığı sözlü tarih bilgilerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu iki yerleşimin kapsamı beraberce incelenmiştir. Osmanlı dönemi ilk tahrir defterlerinde bugünkü kapsamının içinde yer alan iki köy Kerkip köyü ve Tesbilviran mezrasıdır. Her iki yerleşim yeri de Uzeyr kazasına bağlıdır.⁵² Sonrasında Tesbili köyünün Derb-i Sak nahiyesine bağlandığı görülmüşse de sonraki defterlerde tekrar Uzeyr kazasına bağlanmıştır.⁵³

Tanzimat dönemi vilayet teşkilatlanmalarında Tesbilviran ve Kerkip birleşerek Abacılı köyü adını almıştır. 1865 tarihinde Abacılı karyesi 42 hane 124 nüfus olarak görülür.⁵⁴ Bu tarihte Belen ile beraber Payas’a bağlıdır.⁵⁵ Zira bu tarihte Belen henüz kaza olmamıştır ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa olaylarından sonra Belen Halep’ten Payas’a bağlanmıştır.⁵⁶ Kavalalı İbrahim Paşa’nın ordusuyla Amanoslar üzerinden Nizip’e kadar gelmesi üzerine Belen geçidinin önemi artmıştır. Yörede eskiden beri süren güvensizlik artmış ve özellikle Ka-

⁴⁷ Kamil Erdeha, *Yüzellilikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi*, Tekin Yaynevi, İstanbul 1998, s. 194-195.

⁴⁸ İlhami Soysal, “150’likler”, *Milliyet Gazetesi*, Milliyet Yazı Dizisi 7, 13 Ekim 1984.

⁴⁹ Sedat Bingöl, *150’likler Meselesi Bir İhanetin Anatomisi*, Bengi Yayınları, İstanbul 2010, s. 63.

⁵⁰ *E.G.M. Arşivi*, Dosya No: 12222-26/A2.

⁵¹ *E.G.M. Arşivi*, Dosya No: 12222-26/A-I.

⁵² *TD 998*, (937/1530), s. 348-350.

⁵³ *TD 397*, (943/1536), s. 365 vd.

⁵⁴ *BOA*, Y.EE.: 37/39, *Uzeyr Kazası İle Kazaya Bağlı Nahiyelerin ve Aşiretlerin Nüfus Durumları (Karye-i Abacılı 124/42)*.

⁵⁵ Ahmet Cevdet Paşa, *Tezahir*, Ed. Cavit Baysun, TTK Yay., Ankara 1991, s. 129.

⁵⁶ *BOA*, HAT: 347/19748-E.

ramurt Derbendi ve Bereket Dağı yazışmalara konu olmuştur.⁵⁷ Belen'in kaza haline gelmesi 1866 yıllarına tesadüf eder.⁵⁸ Daha da ilginç olanı ise İskenderun'un kaza olması Belen'den de sonradır (1879).⁵⁹ İskenderun, bünyesinde liman olmasından dolayı özellikle Fransız konsolosluğu tarafından kaza yapılmasında ısrarcı olunmuştur. Oysa İskenderun kent merkezinde 1886 yılında dahi bataklık ve salgın hastalıklar gibi sorunların olduğu görülmektedir.⁶⁰ Söz konusu 1866 idari taksimatında Kerkip'in Akçay ile birlikte İskenderun'a bağlanmıştır. Tesbili ise Belen'de kalmıştır. Bu durum çok uzun sürmemiş ve 1879 düzenlemesinde tekrar Abacılı adıyla birleştirilerek İskenderun'a bağlanmıştır.

Abacılı köyü merkez alınarak Delibekirli (Kırıkhan) ve Suçıkacağı (Belen-İskenderun mücaviri) yörelerini de içine alarak 1891 tarihinde Abacılı nahiyesi kurulmuş ve bir müdür ile iki memur görevlendirilmiştir.⁶¹ Abacılı nahiyesinin kurulmasında Musa Dağında çıkan ve Belen ile İskenderun'da etkileri görülen Ermeni olaylarının da etkisi olmuştur.⁶² Balkanlardaki benzer uygulamalarda olduğu gibi Türkmen nüfusun ön plana çıkarılarak merkezi otoritenin tesisinde daha fazla rol üstlenmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Sonraki salnamelerde devam etmeyen bu nahiye olma durumu Belen'in kaza olması ve İskenderun'un kaza merkezi olması ile beraber değerlendirilmelidir.

Ayrıca 1894 tarihli salnameden jandarma kumandanlığından müstakil bir bölüğün İskenderun-Payas arasındaki sahil şeridini korumada görevlendirilmesi ile yörede devlet otoritesinin arttığı dolayısıyla yerel güvenlik güçlerine ihtiyacın azaldığı anlaşılmaktadır.⁶³ Dolayısıyla İskenderun'un kaza statüsünün artarak devam etmesi hem Belen'in hem Abacılı'nın gelişmesine aksi tesir etmiştir denilebilir. Abacılı köyünün kurulmasıyla Tesbilviran Mezrasının artık yayla olarak kullanılmaya başlandığı ve köy merkezinin de sahile doğru indiği görülmektedir. Zira sonraki idari taksimatlarda sahil mücaviri merkez alınmaya başlamış ve bu durum 1950 yılına kadar sürmüş, nihayetinde muhtarlık merkezi Bekbele'ye (Kerkip) taşınmış ve Bekbele adı kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁴

1903 tarihli salnamede Abacılı nahiyesi yerini Abacılı Uğurlu ve Abacılı Güzeli ve Akçay adında üç köye bırakmıştır.⁶⁵ Bu yılda ayrıca Girit muhacirlerinin Akçay'a iskân edildiği görülmektedir.⁶⁶ 1905 tarihli salnamede De-

⁵⁷ BOA, A. MKT, UM: 127/42; Halep İskenderun arasında eşkıyanın vergi aldığına dair şükka.

⁵⁸ 10 Şevval 1282 Tarihli İrade-i Seniyye, BOA, İ. MVL: 548/24602; Ayrıca bkz. 1284 Salname-i Vilayet-i Halep, H. 1284 (1876) Def'a 1, Halep Vilayet Matbaası.

⁵⁹ BOA, İ. DH: 770/62757, 13 Mart 1879 (1 Mart 1295) tarihli İskenderun'un kaza olmasına dair irade-i seniyye.

⁶⁰ Tekin, a.g.e., s. 118.

⁶¹ 1891 Halep Salnamesi, H. 1308 (1891), Def'a 19, Halep Vilayet Matbaası.

⁶² Ender Koçak, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Halep Vilayeti'nde Ermeni Ayaklanmaları (1895-1915)*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2007, s. 77.

⁶³ 1894 Halep Vilayet Salnamesi, H. 1312 (1894), Def'a 22, Halep Vilayet Matbaası.

⁶⁴ Erdoğan Aslıyüce, *Akdeniz'in İncisi İskenderun*, İskenderun 2007, s. 383.

⁶⁵ 1903 Halep Vilayet Salnamesi, H. 1321 (1903), Def'a 31, Halep Vilayet Matbaası, s. 270.

⁶⁶ BOA., Y. EE. KP, 9/858, Ayrıca bkz: Jülide Akyüz, "19. Yüzyılda Antakya-İskenderun Bölgesinde Nüfus Hareketliliği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, Elazığ 2008, s. 391.

libekirli ayrılarak ayrı köy olmuştur.⁶⁷ Hatay Devleti zamanında dağınık bir yerleşim gözlemlenmektedir. Abacılı'nın bir kısmı ve Sivritepe'yi havi Delibekirli köyleri Kırıkhan nahiyesine bağlı, Kavaklıoluk, Muhacirköy, Kabaktepe, Kozluçukur, Pekbela, Kerkip, Bitişik, Gömbece'yi havi olacak şekilde üç köy, Akçay, Akçay Muhacirin (Çınarlı) ve Abacılı köyleri İskenderun kazasına bağlı olarak görülür.⁶⁸ Bu şekilde bir parçalanmada Fransız işgalinin etkisi ve ayırıştırıcı politikası göz ardı edilmemelidir.

1940 köy teşkilatlanmasında ayrılan yerler, Abacılı adıyla tekrar birleşmiş fakat köy olarak kalmıştır. Bu taksimatta bünyesinden Delibekirli, Bitişik ve Akçay köyleri ayrılmıştır.⁶⁹ Yılanlı köyü Delibekirli köyünden, Çınarlı (Akçay Muhacirin) köyü Akçay köyünden ayrılmıştır. Daha sonra Akçay tekrar bağlanmış gözükmektedir.⁷⁰ 1960 sayımında Kavaklıoluk köyü ayrı bir köy olarak yerini alır.⁷¹ Akçay 1973 yılında ayrı köy olur.⁷² 1989 yılında Denizciler ve Bekbele belde olmuş ve son olarak Orhan Gazi köyü 1996 yılında ayrılmış ve bugün Bekbele Mahallesi olarak devam ediyor görünse de aslında yukarıda saydığımız bütün köy ve beldeleri kapsadığını belirtmekte fayda vardır.

Aşiret Mensuplarının Sözlü Tarihinde “Abacılı”

Bu bölümde sözlü tarih için ulaşılabilen referanslardan konuyla ilgili verdikleri bilgilere yer verilmiştir. Sözlü tarih için Aba-Der Başkanı Davut Taşdelen,⁷³ 1963-1984 yılları arasında Abacılı köyü muhtarlığını yapan Hüseyin Demirel'in⁷⁴ oğlu Ali (Mustafa) Demirel⁷⁵ ve damadı Osman Güllü,⁷⁶ 1984-1994 Abacılı köyü muhtarı, 1999-2004 Bekbele Belediye Başkanı Mustafa (Mustuk) Çolak,⁷⁷ 2004-2014 Bekbele Belediye Başkanı Beyazıt Bestami Bilgili,⁷⁸ 1999-2009 Orhan Gazi köyü Muhtarı Ali (Küçük Ali) Güllü⁷⁹ referans alınmıştır. Mülakatlar 10/08/2019 tarihinde Tesbili yaylasında yüz yüze yapılmıştır.

Adı geçen kişiler ile yapılan görüşmede yukarıda tartışılan tarihi bilgiler sorulmuş ve anlatılanlar yazılmıştır. İlk olarak Abacılı aşiretinin kökeni sorulmuş ve ortak bir ifade ile Maraş Dulkadirli Beyiyle oluşan bir husumet

⁶⁷ 1905 Halep Vilayet Salnamesi, H. 1323 (1905), Defa 33, Halep Vilayet Matbaası.

⁶⁸ Mehmet Tekin, *Hatay Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2000, s. 152; Ayrıca bkz. Türkmen, a.g.e., s. 107-108.

⁶⁹ 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, s. 301-302.

⁷⁰ 1945 Genel Nüfus Sayımı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, s. 276.

⁷¹ 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, s. 271.

⁷² Refik Kireççi, *Köylerimiz*, Güney Matbaacılık, İskenderun 1987, s. 55.

⁷³ D. Taşdelen, (1975-).

⁷⁴ Hacı Sofu Hüseyin Demirel (v. 2008), 1964-1984 Bekbele Köyü Muhtarı, Müteahhitlik ve İskenderun Ziraat Odası İkinci Başkanlığı yapmıştır.

⁷⁵ Ali (Mustafa) Demirel (1950-), Petrol Ofisi A.Ş. emekli işçisi.

⁷⁶ Osman Güllü (1950-), Petrol Ofisi A.Ş. emekli işçisi.

⁷⁷ Mustafa (Mustuk) Çolak (1945-), Esnaf, 1984-1994 Bekbele Köyü Muhtarı, 1999-2004 Bekbele Belediye Başkanı.

⁷⁸ Beyazıt Bestami Bilgili (1963-), 1989-2004 Muradiye Mahallesi Muhtarı, 2004-2014 Bekbele Belediye Başkanı.

⁷⁹ Ali (Küçük Ali) Güllü (1947-), Demir-Çelik A.Ş. emekli işçisi.

üzerine bugünkü yere yerleştiklerini belirtmişlerdir. Oğuzların Bayat boyuna bağlı Boz-ulus Türkmenlerine mensup olduklarını söylemişlerdir. Ancak Beyazıt Bestami Bilgili⁸⁰ ise aksine Safeviler ile akraba olduklarını belirtmiştir.

“Abacılı aşireti önceleri Karaman civarına yerleşmiş. Safevilerin kuruluşunda yer almış. Sonra Maraş Dulkadirli Beyiyle beraber hareket etmiş. Maraş Dulkadirli Beyi Osmanlılar tarafından önce vali yapıp sonra da Kanuni zamanında öldürülmesi üzerine 13 aile ile önce Kırkhan ve Delibekirli etrafına yerleşmişler. 9 ev olarak yerleşmişler. Bir aile burada kalmış. Bugünkü Delibekirli köyünün atası bunlardır. Sonrasında ise bugünkü Tesbili civarına yerleşmişler.”⁸¹

Abacılı köyü denince nerelerin anlaşılması gerektiği, Kerkip ve Tesbili köylerinin nereleri kapsadığı ve bugün buldukları Tesbili ve Kerkip köylerinde daha önce kimlerin bulunduğu hakkında şu bilgiler verilmiştir:

“Kerkip’e önce Gömbece ailesi yerleşmiş. Gömbece’lilerin bir kısmı buradaki Ermeni kızlarıyla evlenmiş akrabalık kurmuşlar. Anneleri Ermenilerdendi. Hatta bugünkü Orhan Gazi köyü civarında yıkık bir kilise vardı. Gedikli ailesi Kerkip’te yaşamış buraların ağası olmuşlar. Belki bizden önce yerleştiler. Onun için Gediksaray demişler. Payas’tan gelip Belen’e giden yol üzerinde.”⁸²

“İlk yerleşim Sivri Tepe dağı ve Daz çevresidir. Bugün artık Daz, Gümüşoluk, Bostancık, Koçağız’da ev yok. Tahtır Tepe, Beşiktaş, Fakılar, Demirçikdibi, Bekbele, Tesbili yayla olarak kullanılır. Sahildeki Kerkip, Yazı, Orhan Gazi, Kavaklıoluk, Gediksaray, Akçay ve Kabaktepe ise yerleşim yerleri olmuşlardır. Zamanla sahile doğru inmişiz.”⁸³

“Eskiden cuma namazına Belen’e gidilmiş. Her camide Cuma kılınmadığından. İskenderun’a ticaret için yapılan odun kömürlerini satmaya giderlermiş. Yine bu zamana kadar Aşağı Yamaç’ta yani Bekbele yaylasında karakol vardı. Biz yetiştik. Muhtarlık buradaymış. Sonra Kerkip’e bugünkü Bekbele-Fatih İlkokulu’nun yanına taşındı. Sonra da kaldırıldı. İskenderun’daki jandarma merkezinden takip edildi. Muhtarlık da okulun yanına taşındı.”⁸⁴

“Kerkip Ermeni dilinde dip dibe evler demektir. Abacılı köyü sahilden Sivri Tepe’nin orda Osmanlı Çukuru’na kadar uzanır. Sarıseki sınırlarına dayanır. İskenderun’da Suçkağı (Sakit) ve Güzelli, Kırkhan’da Ceylanlı, Alaybeyli, Yılanlı ve Delibekirli köylerini içine alır. Merkezi Tesbili Yaylası. Yaylalar eskiden bu kadar kalabalık da değildi. Elektrik yoktu. Onun için saihel göç edilmiş.”⁸⁵

⁸⁰ B.B. Bilgili (1963-).

⁸¹ B.B. Bilgili (1963-).

⁸² A. Demirel (1950-).

⁸³ M. Çolak (1947-).

⁸⁴ A. Güllü (1947-).

⁸⁵ A. Demirel (1950-).

Osmanlı arşiv kayıtlarında Bekbele adıyla bir yerleşim görülmemekle birlikte Cumhuriyet döneminde Bekbele adının Kerkip yerine kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bekbele adının nasıl ortaya çıktığı, bu adın nereden geldiği ve köy merkezinin nasıl Bekbele’ye dönüştüğü ile ilgili bildikleri sorusuna şu cevaplar verildi:

“Bekbele adı “bekle bela” anlamındadır. Bugünkü Aşağı Yamaç yaylası ve Çamlık mevki ve Kabaktepe civarının adı. Burdan geçmeden önce bekle tehlikeli bir yere geldin anlamında.”⁸⁶

“Bekbele kelimesinin aslı Bekbeli kelimesidir. Bugünkü Çamlık mevkiinde beklenir, Kerkip ve yol gözetlenirdi. Bekleme Beli anlamındadır. Burada sahil yolunu gözetlemek için nöbet tutarlarmış. Gedikli ailesi bugünkü Kerkip’te yaşarlardı. Onun için Gediksaray diye bir yer var. Payas’tan gelip Belen’e giden yol üzerindedir.”⁸⁷

“Payas Beyleri ile Belen Beyleri birbirine düşünce arayış kesmek için bizim burası kilit rol oynamıştır. Bek(leme) Bele(sarma) anlamındadır. Yani iki tarafında yolunu keserek birbirlerine ulaşmaları engellenmiştir.”⁸⁸

Bir diğer soruda ise Milli Mücadele esnasında köyde olan olaylarla ilgili bildiklerinin ve duyduklarının anlatılması istenmiştir.

“Öte yüz kırıkhan. Yol çok kısa. Tayfur Sökmen bu yolu kullanmış. Hatay için oylama zamanında bazı ağalarla görüşüp onları ikna etmiş.”⁸⁹

“Çelebi Paşa aslen Sarisekili olup Kuva-yi Milliye idi. Bu köyde iki bacısı gelin gelmiş olduğundan çok sık ilişkisi vardı. Köyde kırk kadar kişiye silah dağıtılarak bir milis gücü kurulmuş. Bugün -Milisler- diye bir aile adını bu birlikten alır. Veliler ailesi ile Kesikli ailesi arasında husumet olduğunda Akçay’ın ağaları ricacı olmuşlar ve Çelebi Paşa’ya ricacı olmuşlar. Bekbele yaylasında büyük ziyafet verilerek barış sağlanmış.”⁹⁰

“Hatay’ın anavatana katılması sürecinde suçluların cezalandırılacağını duyanlar Şam’a gitmişler. Çok değil üç beş ev. Orada Abacılı Mahallesi adında bir mahalle var. Yalnız Cıgıllar ailesi değil Gödel’den de gidenler var. Zeynelabidin Hoca’nın kıskırtmasıyla gitmişler. Cumhuriyet gelirse yeni kanunlar gelir diyerek.”⁹¹

“Kesikli ile husumet Kuva-yi Milliye ile başlamış. Kerkip’te okul vardı. Ben okulun binasını görmüştüm. Ta Osmanlıdan kalma. Okul daha önce Orhan Gazi köyü sınırlarında kalan Ceylan deresi kenarındaydı. Buradaki okul İskenderun kent merkezindeki okuldaki daha eskidir. Şehirdekinden daha eski olduğu bilinir. Zira Hamdi Hoca (Velioglu) burada hocalık yap-

⁸⁶ O. Güllü (1950-).

⁸⁷ A. Demirel (1950-).

⁸⁸ B.B. Bilgili (1963-).

⁸⁹ M. Çolak (1947-).

⁹⁰ O. Güllü (1950-).

⁹¹ B.B. Bilgili (1963-).

muştı. Hacı Şih (Güllü) burada dersten dönerken Çamlık mevkiinde Kesikli ailesi tarafından vurulmuş. Bu husumet Çelebi Paşa'nın barıştırmasına kadar devam etmiş.⁹²

"Zeynelabidin Hoca yanında bir hocayla gelmiş. Biri çok fanatik biri uysalmuş. İsmi hatırlayamadım. Ali Hoca ile akraba gelirmiş. Onların yanında oturmuş."⁹³

"Zeynelabidin Hoca sık sık köye gelir geldiği zamanlarda köyde kalmış. Tarikat mensubu olduğundan itibar görürmüş. Onun yönlendirmesiyle bir kısım aileler Türkiye'ye katılma işine karşı gelmişler. Hocayla birlikte Şam'a gidenler üç beş evdi. Cumhuriyet gelirse suçlarınız affolunmaz. Ceza alırsınız diye korkuttukları kişilerdi. Öte yüzden Aktepe'den de Kırkhan'dan da gidenler oldu. Sonra bir kısmı geri döndüler."⁹⁴

Abacılı köyüne yerleşen ya da sonradan gelen aileler hakkında şu bilgiler verildi:

"Bugün 88 bin kişi internette kurduğumuz aile ağacına kayıtlı. Bireysel birçok yazı olmakla beraber esas sitemiz burası. Dışarıdan çok göç almış. Hem tarihte hem bugün. Gelip, Payas'tan, Kırkhan'dan, Belen'den yerleşenler olmuş. Ama hepsi kız alıp verme ile artık Abacılı olmuşlar.⁹⁵ Bunların bir kısmı sonradan yerleşmiş. Bugün 88 binden fazla kayıt var. Daha da artıyor. Aile ağacına kayıtlı. Sürekli göç almış."⁹⁶

"Aileden ilk ayrılarak yerleşen Delibekirliler olmuş. Sonra Bitişikliler, sonra Akçay ve Kavaklılular. Bugün buralarda oturan ailelerin hepsi birkaç göbek öncesinde akraba gelir. Bunun yanında Kelleler, Sofular, Gödeler gibi sonradan gelip, Payastan, Kırkhandan, Belenden gelip yerleşenler olmuş. Ama hepsi kız alıp verme ile artık Abacılı olmuşlar."⁹⁷

Sözlü tarih bilgilerinde kuvvetle vurgulanan olaylar şunlardır. Abacılı aşireti Dulkadirli Beyliği mahiyetinde iken aralarındaki bir husumet ya da beyliğin yıkılması üzerine Amanoslar yöresine hareket ederek önce Kırkhan civarına yerleşmiş ise de sonrasında bugünkü Tesbili ve Kerkip köylerini yurt edinmişlerdir. Payas Beyleri ile Belen Beyleri arasındaki husumette set görevi verilmiştir. Bugünkü "Bekbele" adı buradan gelmektedir. Daha öncesinde de benzer görevlerden dolayı "tüfenk endaz" tabiri kullanılır. Kerkip eski bir Ermeni köyüdür. Milli Mücadele zamanında Kuvay-ı Milliye grupları ile beraber hareket edilmiş ve savaşılmıştır. Ancak ailelerden bir grup Zeynelabidin Hoca'nın tesiri ile muhalif hareket etmişler ve Şam'a göç etmişlerdir. Köydeki okul İskenderun'dan daha eskidir. Abacılı ailesinden olmayıp sonradan gelen çok aile vardır. Bunlar kız alıp verme ile kaynaşmış ve artık aşirete dahil olmuştur.

⁹² A. Güllü (1947-).

⁹³ D. Taşdelen (1975-).

⁹⁴ M. Çolak (1947-).

⁹⁵ www.aileagaci.net/abacilialei, (çevrimiçi 10/08/2019).

⁹⁶ D. Taşdelen (1975-).

⁹⁷ B.B. Bilgili (1963-).

Sonuç

Bu araştırmamızda Abacılı köyü ve aşiretinin arşiv kayıtlarına göre ortaya çıkışları, Amanoslar’da yerleştikleri yerler ve bazı tarihi olaylardaki rolleri hakkında bilgiler verilmiştir. Canlı bir sözlü tarihe sahip olan Abacılı aşiretinden derlenen sözlü tarih bilgilerinin arşiv ve tetkik eserlerde karşılığı aranmıştır. Dulkadirîliler ve devamında Osmanlılar zamanında çeşitli yerlerde aynı zamanlarda Abacılı adını oymak ya da cemaat olarak görebilmekteyiz. Şu halde yaygın ve devamlı bir şekilde görülmüş olmaları da dikkate alındığında “aşiret” olarak tanımlamak için güçlü işaretler vardır. İncelenen belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Abacılı aşiretine Yörüklerin Rakka civarına yerleştirilmesinde karakol görevi verilmiştir. Suriye’de Arap kabilelerin isyan çıkarması üzerine tüfek endaz (iyi tüfek kullanan, tüfekli) nöbeti görevi verilmiştir. Yine Musa Dağı etrafında Ermeni hareketlenmelerinin başlaması üzerine nahiye statüsü verilerek yöredeki Türk nüfuzu ve nüfusu dengelenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bölgedeki krizlerde merkezi otorite tarafından görevler verilerek krizlerin izalesinde Abacılı aşiretinden ve köyünden yararlanılmıştır. Aşiretin bu karakteristik yapısından yerel yöneticilerin de yararlandıklarını görmekteyiz. Payas beyi Mustafa Beyin yeğenini kendisi için sürekli değişen dengelerden uzaklaştırmak için Abacılı köyüne göndermesi buna örnektir. Yine Milli Mücadele esnasında Fransızlara karşı Belen cephesinin açılmasında Abacılı köyünün üs seçilmesi aşiretin bu karakteristik yapısı ile ilgilidir.

Abacılı Aşireti’nin yurt edindikleri yer olan Kerkip köyü ve Tesbilviran mezrası Tanzimat dönemi teşkilatlanmalarıyla Abacılı karyesi, genişleyerek Abacılı nahiyesi olmuştur. Abacılı, bu “nahiye” hüviyetini kaybetmesiyle ilkin bugünkü Kırıkhan ilçesine bağlı olan Delibekirli ve Delibekirli’den de Yılanlı köyleri ayrılmıştır. Sonrasında ise merkezin İskenderun sahili yönüne, bünyesinden köyler ve beldeler ayrılarak kaydığı gözlemlenmiştir. Bugün, Bekbele (Kerkip), Orhan Gazi (Tesbili), Denizciler, Kavaklıluk ve Bitişik (Abacılı Uğurlu) ile Çınarlı (Akçay muhacirin) ve Akçay (Abacılı Güzeli) ayrı yerel yönetimler şekline almıştır. Şu halde anlaşılmaktadır ki Abacılı Köyü, Tahtır Tepe dağı ve Sivri Tepe dağı etrafında dizilen sıradağların eteklerine yerleşen köy ve mahallelerin tamamının adıdır. Bunun yanında tüm bu sayılanların kendi adlarını taşıyan yaylalarının da bünyede yer aldığını burada zikretmek gerekir.

İlk Osmanlı tahrir defterlerinden itibaren bugünkü köylerinin aynı isimle aynı yerde yer alması ve yerleşim yerlerinin nüfusunun sürekli artması yalnız aşiretin çoğalması olarak değil aynı zamanda göç için bir cazibe merkezi olduğuna işaret etmektedir. Bu durumda tarihin bir cilvesi olarak sürekli sınır hattını teşkil etmesi etkili olmuştur. Liman iskelesi İskenderun ile Abacılı arasında kalmaktadır. Girit muhacirlerinin yerleştirilmesinde de sahil şeridi ve limana yakınlık etkili olmuştur.⁹⁸ Ancak Belen ve İskenderun kazalarının şekillenmesi ve büyümeleri Abacılı nahiyesinin büyümesinin önünü kesmiş-

⁹⁸ Bayram Kodaman - Nedim İpek, “Balkanlar, Girit ve Kafkaslardan Anadolu’ya Yönelik Göçler ve Göçmen İskan Birimlerinin Kuruluşu (1879-1912)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 2 / 1995, s. 394.

tir. Belen'in geçit olması nedeniyle, İskenderun'un ise şehirdeki Rum, Ermeni ve Fransızlardan dolayı konsololar tarafından kaza yapılması için Osmanlıya baskı yapıldığı anlaşılmaktadır. Zira 1942 yılında dahi İskenderun'da bataklık kurutma ve salgın hastalıklar ile ilgili tedbirlerin tartışıldığı görülmektedir.⁹⁹

Son Dulkadirli Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey, Kanuni Sultan Süleyman döneminin başında, 1522'de öldürülmüştür.¹⁰⁰ Dulkadirli vilayetindeki ilk tahrir defterleri ile arasında sekiz yıl kadar kısa bir süre vardır. Haliyle sözlü tarihte ifade edilen Dulkadirli Beyinin katledilmesiyle aşiretin bu yöreye gelmiş olmaları mümkün görünmektedir. Ancak, aşiretin tamamının değil bir kısmının Amanoslar'a gelmiş olması, ilk defterlerde yerleştikleri yerin eski sakinleri olduklarını söyledikleri Ermenilerden devam edenlerin olmaması gibi hususlar, daha öncesinden gelmiş olmaları gerektiğini düşündürmüştür.¹⁰¹ Şu halde sözlü tarihte güçlü bir şekilde vurgulanan "Maraş'tan gelme" hadisesi aşiretin Maraş Dulkadirli Beyliği'ne bağlı iken ayrılarak Amanoslar'a göçmesi ve yerleşmesi şeklindedir. Beyliğin yıkılması üzerine aşiretin dağılıp bir grubun bugünkü yöreye yerleştikleri ve tüm yörenin Abacılılar tarafından sahiplenilerek yurt edinildiği anlaşılmaktadır.

Abacılı aşiretine tüfek endaz neferatı görevi verilirken kendileri ile beraber Alaybeyli ve Payas'tan aileler de görevlendirilmiştir. 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl başına kadar olan sürede Payas-Belen güzergâhının güvenliğinin meskûn aşiretler vasıtasıyla sağlanmaya çalışıldığı ve sonrasında Karamurt ve Muratpaşa kalelerine aşiret iskânı ile kalıcı bir güvenlik sağlamanın amaçlandığı anlaşılmaktadır. Tüfek endaz neferi olarak görevlendirilmeleri belki de bu dönemde Rakka ve Halep civarına göçe zorlanan Türkmen aşiretlerine karşı yerlerini korumak için verilen bir nevi ruhsat olarak yorumlanmalıdır.

Milli Mücadele esnasında köy halkının Kuvay-ı Milliye ile beraber hareket ettikleri görülür. Referandum esnasında küçük bir grubun Fransız propagandasından etkilenerek Suriye'ye göç ettiği ifade edilmiştir. Kafa karışıklığının daha ziyade Nakşi şeyhi Zeynelabidin Hoca'nın kışkırtmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Diğer köylerden göç edenlerle beraber Şam'da Türk Mahallesi kurmaları dini duygularla hareket ettiklerine işaret etmektedir. Fransız propagandasının etkisinin az olmasında köylülerin eğitim düzeyi etkili olmuştur denilebilir. Köy halkının eğitim düzeyinin yüksek olmasında Osmanlıdan beri devam eden, Hatay Manda Yönetimi ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren köy içerisinde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren iki okul olması etkili olmuştur.¹⁰² 1938 tarihinde Abacılı köyünde iki ilkokulun faal olması ve İskenderun merkezde ise sadece bir ilkokulun olması dikkate değerdir.

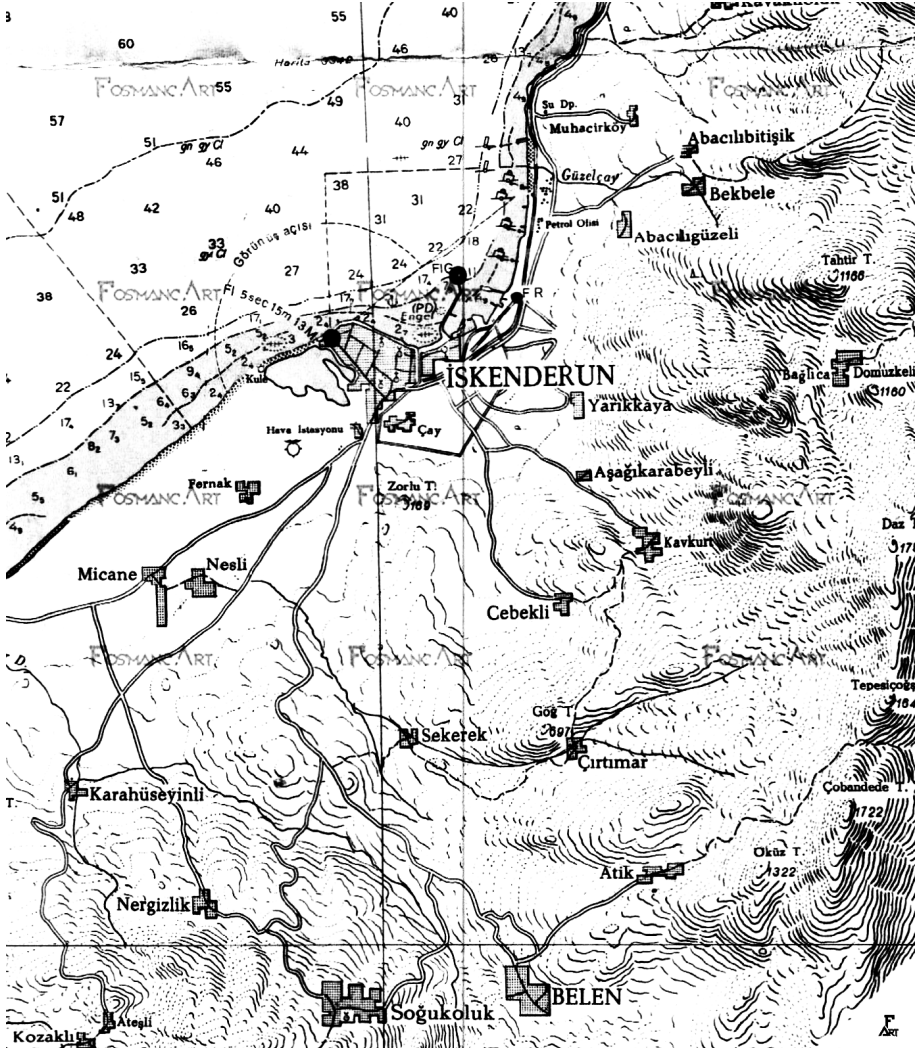
Bekbele adının ortaya çıkışıyla ilgili olarak sözlü tarihte Belen Beyleri ve Payas Beyleri arasında set anlamında kullanılırken yer adı haline geldiğine

⁹⁹ Payaşı, a.g.e., s. 204.

¹⁰⁰ Solakzade, *Târîh-i Solakzâde*, TTK Yay., Ankara 1297, s. 440.

¹⁰¹ TD 998/397 vd.

¹⁰² Zeynep Kıymat, *Hatay'ın Anavatana Katılmasından Sonra İskenderun İlçesinde Eğitim Alanında Gelişmeler (1939-2000)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, s. 18-19.

1940 Tarihli İskenderun ve Çevresi Haritası

dair bilgiler verilmiştir. “Bel” Türkmen literatüründe dağın geçit veren iniş yerine verilen addır.¹⁰³ Yöre toponomisinde iki hilali birbirine bağlayan ve sahile doğru inen bir güzergâhta yer alır. Bekbele adının bir yerleşim yeri adı olarak kullanımı ilginç bir şekilde kaynaklarda Fransız işgali dönemine denk gelir. Muhtemelen daha önce bir mevki adı olmakla beraber işgal esnasında yoğun bir yerleşime ev sahipliği yaptığı söylenebilir. Yine sözlü tarihteki Payas Beyleri ile Belen Beyleri arasındaki husumet denilen olaylar, Payas Beyi Mustafa Bey ve yeğeni etrafında gelişen olaylar olsa gerektir. Mustafa Bey önce Belen’de huzur tesisi için görevlendirilmiştir. Sonra ise Mustafa Beyin çıkardığı

¹⁰³ Ali Rıza Yalman (Yalkın), *Cenupta Türkmen Oymakları I*, Haz. Sebahat Emir, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1977, s. 139.

huzursuzluğun izalesi için Belen'de kuvvet toplandığı görülmektedir.¹⁰⁴ Sözlü tarihte de görüleceği üzere Payas üzerinden köye göç eden aileler olduğu bilinmektedir. Şu halde akrabalarının yanına sığınmış olan Ahmet Bey'in köyde misafir edilmesiyle beraber köyde uzun süre barınmasına müsaade edilmediği anlaşılmaktadır. Şu halde bahsedilen olayların Payas Beyi etrafında gelişen olaylar ve Belen Beylerinden de kastedilenin daha ziyade buradaki eşkiya grupları olduğu anlaşılmaktadır. Payas olayların geçtiği dönemde hala kaza merkezidir ve Belen'de Payas'a bağlıdır.

Sözlü tarihte anlatılan olaylar kronoloji içerisinde var olan olaylardan izler taşımaktadır. Ancak bazı olaylarda zaman kaymaları olduğu ve bazı olaylarda da olay içeriğinin diğer olaylara karıştığı görülmektedir. Ailelerden Gömbece-li, Sofular, Güllüler, Gündüzlü, Kesikli gibi isimlerle Payas, Halep ve Maraş civarlarında köylerin bulunması herhalde tesadüf değildir. Belki başka bir araştırmının konusu olacaktır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

10 Şevval 1282 Tarihli İrade-i Seniyye, BOA, İ. MVL: 548/24602.

1284 Salname-i Vilayet-i Halep, H. 1284 (1876), Def'a 1, Halep Vilayet Matbaası.

1308 Salname-i Vilayet-i Halep, H. 1308 (1891), Def'a 19, Halep Vilayet Matbaası.

1312 Salname-i Vilayet-i Halep, H. 1312 (1894), Def'a 22, Halep Vilayet Matbaası.

1903 Halep Vilayet Salnamesi, H. 1321 (1903), Def'a 31, Halep Vilayet Matbaası.

1905 Halep Vilayet Salnamesi, H. 1323 (1905), Def'a 33, Halep Vilayet Matbaası.

1945 Genel Nüfus Sayımı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1945 Nüfus Sayımı).

20 İkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. BA, A. MKT. UM (Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayât Evrakı), 208/32.

BA, HAT, 494/24246-A.

BA, İ. MVL (İrade Meclis-i Valâ), 63/1198.

BOA, A. MKT, UM: 127/42.

BOA, HAT: 347/19748-E.

BOA, İ. DH: 770/62757, 13 Mart 1879 (1 Mart 1295) Tarihli İskenderun'un Kaza Olmasına Dair İrade-i Seniyye.

BOA, İ. MVL: 548/24602, *10 Şevval 1282 Tarihli İrade-i Seniyye*.

BOA, TD, nr. 315, sene 966 (1558-59).

BOA, TD, nr. 397, (943/1536).

¹⁰⁴ Efe, *a.g.e.*, s. 134.

BOA, TD, nr. 998, (937/1530).

BOA, Y.EE.: 37/39, *Uzeyr Kazası İle Kazaya Bağlı Nahiyelerin ve Aşiretlerin Nüfus Durumları (Karye-i Abacılı 124/42)*.

BOA., Y. EE. KP, 9/858.

BCA, Belge No: (030.10.222.501.16), No: 378, 22.8.1937, *Tayfur Sökmen’in Dähiliye Vekili Şükrü Kaya’ya Raporu*.

E.G.M. Arşivi, Dosya No: 12222-26/A I.

E.G.M. Arşivi, Dosya No: 12222-26/A2.

Tetkik Eserler, Makale ve Tezler

ÁGOSTON, Gábor: “Tüfek”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, İstanbul 2012.

AHMET CEVDET PAŞA: *Tezakir*, Ed. Cavit Baysun, TTK Yay., Ankara 1991.

AKYÜZ, Jülide: “19. Yüzyılda Antakya-İskenderun Bölgesinde Nüfus Hareketliliği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, Elazığ 2008.

ASLIYÜCE, Erdoğan: *Akdeniz’in İncisi İskenderun*, İskenderun 2007.

AYPARLAR, Hasan: *Bazı Yönleriyle Kırıkhan*, Kültür Ofset, Kırıkhan 2002.

BİNGÖL, Sedat: *150’likler Meselesi Bir İhanetin Anatomisi*, Bengi Yayınları, İstanbul 2010.

CANBOLAT, Atilla: *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006.

ÇETİN, Altan: *Memluklerin Kuzey Sınırı*, TTK Yay., Ankara 2009.

EFE, Aydın: *Antakya ve Çevresi Türkmenleri: Küçük Alioğulları ve Reyhanlı Aşireti (XIX. Yüzyıl)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum 2012.

ERDEHA, Kamil: *Yüzellilikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1998.

EVLİYA ÇELEBİ: *Seyahatname*, Günümüz Türkçesiyle *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi: 9. Kitap*, 1. Cilt, Haz. Seyit Ali Kahraman, YKY Yay., İstanbul 2011.

GÜL, Abdulkadir: *Uzeyr Sancağının Sosyo-İktisadi Yapısı (1521-1573)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1996.

HALAÇOĞLU, Yusuf: *Anadolu’da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, TTK Yay., Ankara 2009.

_____ : *18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İskan Siyaseti ve Yapmış Olduğu İskanlar*, TTK Yay., Ankara 2014.

KIYMAT, Zeynep: *Hatay’ın Anavatana Katılmasından Sonra İskenderun İlçesinde Eğitim Alanında Gelişmeler (1939-2000)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

KİREÇÇİ, Refik: *Köylerimiz*, Güney Matbaacılık, İskenderun 1987.

KOÇAK, Ender: *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Halep Vilayeti’nde Ermeni Ayaklanmaları (1895-1915)*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2007.

KODAMAN, Bayram, İPEK, Nedim: “Balkanlar, Girit ve Kafkaslardan Anadolu’ya Yönelik Göçler ve Göçmen İskan Birimlerinin Kuruluşu (1879-1912)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 2 / 1995.

ORHONLU, Cengiz: *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*, Eren Yay., İstanbul 1987.

PAYASLI, Volkan: *Sancaktan Vilayete Hatay 1921-1960*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017.

PEHLİVANLI, Hamit - SARINAY, Yusuf - YILDIRIM, Hüsamettin: *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*, ASAM Yayınları, Ankara 2001.

SAHİN, İlhan, "XVI. Asırda Halep Türkmenleri", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, XII, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1982.

SEVİM, Ali: *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1989.

SEVİM, Ali: *Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, TTK Yay., Ankara 2011.

SOLAKZADE: *Târîh-i Solakzâde*, TTK Yay., Ankara 1297.

SOYSAL, İlhami: "150likler", *Milliyet Gazetesi*, Milliyet Yazı Dizisi 7, 13 Ekim 1984.

SÖKMEN, Tayfur: *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, TTK Yay., Ankara 1992.

SÜMER, Faruk: "Bayındır, Peçenek ve Yüreğir", *DTCFD XI*, 1953.

_____ : "Ramazanoğullarına Dair", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2007.

_____ : "Çukurova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-98, Ankara 1963.

_____ : *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992.

Tekin, Mehmet: *Hatay Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2000.

_____ : *Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015.

TÜRKAY, Cevdet: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yay., İstanbul 2001.

TÜRKMEN, Ahmet Faik: *Mufassal Hatay Tarihi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1937.

www.ailegaci.net/abacılıhalesi, (çevrimiçi: 25/08/2019).

YALMAN (YALKIN), Ali Rıza: *Cenupta Türkmen Oymakları I*, Haz. Sebahat Emir, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1977.

YİNANÇ, Refet: *Dulkadir Beyliği*, TTK Yay., Ankara 1989.

Sözlü Tarih Referansları

Ali Demirel (1950-), Emekli İşçi (Petrol Ofisi A.Ş.). Hacı Sofu Hüseyin Demirel Oğlu.

Ali Güllü (1947-), Emekli İşçi (Demir-Çelik), 1999-2009 Orhan Gazi Köyü Muhtarı.

Beyazıt Bestami Bilgili (1963-), 1989-2004 Muradiye Mah. Muhtarı, 2004-2014 Bekbele Belediye Başkanı.

Davut Taşdelen (1975-), Mali Müşavir, Aba-Der Başkanı (2014-2015).

Mustafa Çolak (1945-), Esnaf, 1984-1994 Abacılı Köyü Muhtarı, 1999-2004 Bekbele Belediye Başkanı.

Osman Güllü (1950-), Emekli İşçi (Petrol Ofisi A.Ş.). Hacı Sofu Hüseyin Demirel'in Damadı.

Extended Abstract

Information On The Settlement History Of “Abacılı” And Abacılı As A Village And Town Name

Unlike other migrations, the migration of Turks to Anatolia has the aim of acquiring a homeland. The term Yurt refers to the places used as pastures for winter and summer according to the pasture needs of animal herds. In addition to those who settled together with their tribes, there are also villages established by small groups as separated from large groups. It is possible to find such settlements in the Amanos region as well. One of these regions is the Abacılı village. Abacılı village was established at the intersection of the Dulka-dirogullari Mamluks and Ramazanogullari principalities. With this feature, it was a position suitable for every kind of migration. Its location affected the increase of the population continuously. Despite this density, they were able to continue their existence by not being assimilated into the bodies around them. Some of the Abacılı tribe adopted the Kerkip village and Tesbilviran hamlet as their homeland according to the first Ottoman census reports in the region. Tesbilviran hamlet is the place called Tesbili, which is used as a plateau today. Kerkip village is where Bekbele district is located today. Tesbilviran hamlet and Kerkip village were united with the name of Abacılı village over time. Today, they are used as plateaus and winter housings. The boundaries of the village of Abacılı consist of two towns (Denizciler and Bekbele) and seven villages that lie parallel to the sea in Iskenderun district of Hatay province, in the shape of two intertwined half-crescents, the first around Tahtır Tepe mountain, and the second around Sivri Tepe mountain, which leaves Kırkhan to the east, and seven villages. (Delibekirli, Yılanlı, Orhan Gazi, Adjacent, Kavaklıoluk, Akçay, Çınarlı).

Abacılı is mentioned as a community in the earliest Ottoman archive records recorded. It is seen with the Dulkadirli nation around Sivas and Uzunyayla. The name Abacılı is also seen in the Ottoman census registers of the same period in the Bogazlıyan district in the Yozgat region, and it is also located in Kerkip village and Tesbilviran hamlet, depending on the Üzeyr Sanjak in Amanos. Both places are old Dulkadirli land. The Abacılı tribe is among the Boz-Ulus Turkmens who are subject to the Dulkadirli nation. In this period, some Abacılı elements are seen in Adana state and some other elements are seen in Cısr-i Ergene county of Edirne state. In Amanos, the name Abacılı, as a carving, takes place in a cell organized in 1690, as a “rifle sniper” officer with 200 people between the ranges of Payas and Belen. It is known that the Ottoman Empire had an intense settlement effort on the nomads in the 18th century. In the selection of Raqqa for the settlement of the nomads, it was aimed to maintain a population balance against Arab tribes such as Aneze and Shammar who rebelled in this region. “*Tüfek endaz neferatı*” is a term used for elements assigned on behalf of the state for passage and fortress security. Belen passage was a bandit bed over time and security weakness played an important role in this assignment.

We also encounter the name of Abacılı in the inconsistent activities of Little Alioğlu Mustafa, one of the notables of Payas, with the central government. Although it was seen that Mustafa Bey was placed in the Karamurt Castle to establish peace, we also see that 200 soldiers were gathered from Belen and sent to Little Alioğlu Mustafa Bey to put an end to these disturbances. During this period, Küçük Alioğlu sent his nephew Ahmet Bey, who publicly murdered Zeytunzade Hasan Ağa, one of the former dynasties of Üzeyr flag, to seek refuge in Abacılı village in 1845. Little Alioğlu Mustafa Bey’s hostility with the central authority and the surrounding gentlemen ended with the Firka-i İslahiye and did not continue afterward.

The process of Hatay’s accession to the homeland has been longer and more difficult than in other parts of Anatolia. The persistence of the French for Iskenderun and Antakya also played a big role in this case. The boundaries of the Misak-ı Milli were drawn to separate the Payas and Hassa districts from Iskenderun and Antakya. Therefore, Abacılı village has gained strategic importance by staying on the border of both sides due to its location. Because of this feature, we see that the region was used as a base in the Kuvayı Milliye movement. Abacılı village was accepted as a safe passage and refuge between the two sides of the Amanos and the meetings between the leaders of the Kuvayı Milliye and the commanders sent by the Southern Front Commander Selahaddin Adil Pasha were held in this village (Gümüşoluk / Tesbili). It is also seen that the Delibekirli-Tesbili-Sakıt line was used as a location in opening the Belen facade against the French. In Tesbili plateau

(Gümüşoluk) Mersin detachment and peasants clashed together against the French. It is seen that support came from the victory of Payas with 18 people under the leadership of a person named Pasha and there were conflicts with the French in the village. However, the French propaganda was built on Hatay about being dependant on Syria. For this reason, during the referendum to join the motherland, propaganda work was carried out on Arabs with national feelings and on Turkmens with religious feelings. It is reported that with the negative effect of propaganda, some villagers such as Yobaz Hacı Ali, Selahattin Baki, and Hasan Bekkare were affected by the propaganda and the situation calmed down when Abdurrahman Mürsel and İnayet Bey came to meet with the villagers. With the effect of this propaganda, some families from some villages and their surroundings migrated to Syria, but after not being accepted to Damascus, they settled in the mountain called "Cebeli Gasiyun" around Damascus and established a Turkish neighborhood here.

Remarkable growth and divisions are observed in the administrative status changes of Abacı village. Taking Abacı village as its center, including Delibekirli (Kırkhan) and Suçıkçağı (Belen-İskenderun) districts, Abacı township was established in 1891 and a director and two civil servants were assigned. But it did not go on and became a village again. In 1903, Abacı township was replaced by three villages named Abacı Uğurlu and Abacı Güzeli and Akçay. It is also seen that the Cretan refugees were settled in Akçay this year. Delibekirli left in 1905 and became a separate village. A dispersed settlement is observed during the Hatay State. After joining the motherland in 1940, the places allocated in the village organization were reunited with the name Abacı but remained as a village. In this division, Delibekirli, Olanık and Akçay villages were separated from their structure. Yılanlı village is separated from Delibekirli village, Çınarlı (Akçay Muhacirin) village is separated from Akçay village. Later, Akçay seems to be reconnected. Kavaklıluk in 1960 and Akçay in 1973 become separate villages. In 1989, Denizciler and Bekbele became a town and finally, Orhan Gazi village was separated in 1996 and today it continues as Bekbele District.

The events that are strongly emphasized in oral history information are as follows. While the Abacı tribe was under the rule of the Dulkadirli Principality, they moved to the Amanos region due to an enmity between them or the collapse of the principality, and they first settled around Kırkhan and then settled in today's Tesbili and Kerkip villages. In the hostility between Payas Gentlemen and Belen Gentlemen, a set task was given. Today's name "Bekbele" comes from here. Previously, the term "rifle endaz" was used for similar tasks. Kerkip is an old Armenian village. During the national struggle, the Kuvayı Milliye acted and fought together with the groups. However, a group of families acted in opposition to Zeynel Abidin Hodja and immigrated to Damascus. The school in the village is older than İskenderun city. There are many families who are not from the Abacı family but they moved this province later. They came together through marriage and now belong to the tribe. The events described in oral history bear traces of events that exist in chronology. However, it is seen that there are time shifts in some events and the content of the event is interfering with other events in some cases.

In this research, information was given about the appearance of Abacı village and its tribe according to archive records, the places where they settled in Amanos, and their roles in some historical events. The verbal history information compiled from the Abacı tribe, which has a vivid oral history, was sought in archives and study works. During the time of the Dulkadirs and the Ottomans, we can see the name Abacı carved or as a congregation at the same time in various places. Therefore, there are strong signs to define it as a "tribal", given its widespread and persistent appearance. As understood from the documents examined, the Abacı tribe was assigned the duty of a police station in the settlement of the nomads around Raqqa. Upon the Arab tribes revolting in Syria, the duty of a tüfek endaz (good rifle using, rifled) watch. Again, upon the start of Armenian mobilization around the Musa Mountain, the Turkish influence and population in the region was tried to be balanced by granting the status of the township. Therefore, during the crises in the region, duties were assigned by the central authority and the Abacı tribe and village were used to eliminate the crises. We see that local administrators also benefited from this characteristic structure of the tribe. The leader of Payas Mustafa Bey sent his nephew to Abacı village to keep him away from the ever-changing balances for himself. Again, during the War of Independence, the choice of Abacı village as a base in opening the Belen facade against the French is related to this characteristic structure of the tribe.